

Standplaats Zeeland 2016

Einde van eigendom

**Thomas Rau over
circulaire economie en Zeeland**

"Maak van Zeeland een kunstwerk, verhef de eerste natuur tot de tweede natuur, dan maak je gewoon de blits."

Nieuw systeem nodig

"Duurzaamheid is een probleem, het optimeert* het systeem." Bam! Thomas Rau haalt de sloopkogel door het heilige huisje dat de wereld beter zou moeten maken. "We hebben een totaal nieuw systeem nodig: doen wat nodig is -een **circulaire economie** inrichten- niet wat kan." En nu Zeeland: wat kan de provincie en eenieder die daarbinnen actief is met dit inzicht?

Om dit verder uit te diepen is Rau, architect van beroep, filosoof in wezen, circulair economisch actor als wereldverbeteraar, het gesprek aangegaan met een groot aantal mensen in Zeeland. Zeeuwen die het verschil willen maken en/of actief zijn op het snijvlak van Rau's werkzaamheden. Hij deed dit als gast van ZBJ Planbureau en Bibliotheek van Zeeland in het kader van het project Standplaats Zeeland. Rau is onder meer bekend van de VPRO Tegenlicht-uitzending 'Einde van bezit'.

Dit boekje biedt op pagina's 4 en 5 een chronologische flashback van de tweedaagse ontmoeting vol bezieling met Zeeuwen op 7 en 8 november 2016. Ook de daaropvolgende pagina's zijn een verslag van die reis, maar dan op thema; inspiratie voor een circulaire economie.

* Tijdens de Meet Up zei Rau, geboren Duitser, blij te zijn met de Zeeuwse vertrouwdheid met Duitse toeristen: zo zou zijn Duitse accent (en verbasterde woorden) geen verwarring geven. Rau gebruikt steevast het woord 'optimeren': Duits voor 'optimieren', Nederlands voor 'optimaliseren'.

Flashback

Rau is geland en schudt meteen flink aan “de mentale wieg van onze maatschappij”: het onderwijs. Zo’n 70 studenten Bouwkunde van Scalda en HZ University of Applied Sciences, verzameld in Studio R (RDH Architecten) werken aan Zeeuwse business cases. Rau adviseert, maar niet op bouwkundig vlak: “Wat is de vraag achter de vraag? Misschien een totaal onzinnige. Een fout verdienmodel. Laat jij je voor dat karretje spannen? Willen we huisjes in een natuurgebied?” Bedremmeld kijken de studenten naar hun opdrachtgever aan tafel. Rau laat hen tijdelijk achter.

‘Overstróómd door toeristen’

In RDH’s hoofdgebouw schuift hij aan bij docente Sophie Krier en twee studenten van University College Roosevelt (UCR), programma Art & Design. De studenten presenteren hun project. Krier vertelt iets over haar onderzoek tijdens de Summer School, gerealiseerd met Gemeente Veere, van afgelopen juli: “De eigen economische, ecologische en sociale draagkracht wordt ondermijnd en uitgebuit om steeds meer toeristen naar Zeeland te halen. Mensen zeggen weleens ‘we worden overstróómd door toeristen’. Dus we hebben de vraag omgedraaid: hoe kun je toeristen gebruiken om meer natuur te maken?”. “In Bhutan”, reageert Rau, “hebben ze een contingent voor toeristen. Als die zijn geweest, zeggen ze: ‘stop erop, meer kan ons ecosysteem niet aan.’”

“Zeeland is geen eigendom. Dus de vraag is hoe de provincie Zeeland haar **rentmeesterschap** van Zeeland invult. Dáár ligt de opgave. Maak van Zeeland één groot kunstwerk, verhef de eerste natuur tot de tweede natuur, dan maak je gewoon de blits!”

‘Mentale verkwanseling’

“We moeten oppassen dat we niet doorslaan in duurzaamheid”, zegt Rau tijdens de Meet Up. “Dit leidt tot mentale verkwanseling. Duurzaamheid is een middel, geen doel.” Rau pleit voor fundamentele verandering. “We hebben drie verschillende niveaus waar we kunnen veranderen.” Een fysiek niveau (producten, geld), de laag van circulariteit (communicatie: nieuwe afspraken, creatie van markten), en het transformatieniveau: “het mentale, aandacht, houding ten opzichte van alles wat ons zijn mogelijk maakt, **bewust-zijn**.” Na zijn rede is ruimte voor gesprek. Rau krijgt veel bijval, vragen en oplossingen vooral op transformatie- en fysiek niveau.

De volgende dag bezoekt Rau bedrijven die in het licht van circulaire economie opvallen. Emergis wil delen van de Kinder- en Jeugdkliniek Goes circulair bouwen, met de nadruk op hergebruik van bouwmaterialen. Deze **ambitie** impliceert een opgave voor de markt: bouwmaterialen leveren als service. Tijdens het tweede bedrijfsbezoek laat machinebouwer Delmeco de consequenties van onze lineaire economie zien.

“Redden wat er te redden valt in achterwaartse richting” geldt ook voor DOK41: eens een elektriciteitscentrale, maar -vertelt projectontwikkelaar Bram Maljaars- hergebruikt en met een nieuwe functie. Zoals, op dat moment, voor een markt met flexibel meubilair voor Seats2Meet. De meubelmakers, HZ-studenten Engineering, en Rau worden geïntroduceerd. Rau vraagt hen bij het ontwerp te werken volgens de circulaire gedachte, waarbij grondstoffen een identiteit hebben.

“Het gebouw als grondstoffendepot”, legt hij ook uit tijdens de daaropvolgende CollegeTour gepresenteerd door Pascal Elegeert van Switch. “En niemand is eigenaar.” Rau vergelijkt het met een bibliotheek: zoals we met de boeken omgaan, gaan we in de toekomst met materialen om. “Heb je het in bezit gehad? Ja. Is het van jou? Nee.”

Circulaire economie

Rau vindt het een heel raar fenomeen dat we grote problemen nog in consensus willen oplossen. Zoals tijdens de klimaatop. "Alsof ik met mijn vrouw afspreek: over 10 jaar stop ik met drinken, over 20 jaar met roken en over 30 jaar probeer ik trouw te zijn." Voor consensus is het te laat, vindt hij. "We zijn heel ver tot aan de decadenie gekomen, zoals we zien in hoogconjuncturen; buitengewoon geschikt om ten onder te gaan. Ik denk dat we op dat punt staan."

Rau verontschuldigt zich voor zijn "buitengewoon oncomfortabele" boodschap over een nieuwe economie. "Maar ja, het moet wel een k  er oncomfortabel zijn. Meestal blijken oncomfortabele momenten in ons leven ons het verst te hebben gebracht. Je moet gewoon actie nemen, leiderschap is belangrijk. Als actueel urgent wordt, is het te laat. Zeeland is ervaringsdeskundige. De dijken waren verzwakt, maar ja: niet actueel genoeg. Dus is in wat anders ge ınvesteerd."

Creatie en behoud

De wereldverbeteraar stipt een ander Zeeuws issue aan: "Radioactief afval is het ultieme voorbeeld dat behoeften tijdelijk, maar de consequenties daarvan permanent zijn. Laten we nou eindelijk de vrijheid nemen te kijken wat urgente problemen zijn. Ik wil niet die bom laten exploderen, ik wil het urgente probleem faciliteren zodat het nooit actueel wordt."

En dat doet Rau door zijn visie op circulaire economie te geven. "In de nieuwe economie gaat het over de relatie tussen de aarde en de mensheid. In het oude lineaire systeem over de relatie tussen de mensheid en geld." Hij wijst naar het projectiescherm met zijn ontwerp van de 'Perpetual material chain'. Zijn hand schuift van de aarde, via de rest van de keten, naar de gebruiker en terug. "In de voorwaartse richting

hebben we waardecreatie, in de terugwaartse waardebehoud. Niets valt erbuiten. Alles heeft waarde in een gesloten systeem. Een compleet nieuwe markt waarin de mijn rentmeester blijft van materialen en materialen verder in de keten als service worden aangeboden." Als de gebruiker het niet meer nodig heeft, komt het als service weer in de keten. Het begrip afval valt af: in een circulaire economie heeft elk materiaal een identiteit.

"De aarde waar iedereen te gast is, is een gesloten systeem. [...] Dus zorg ervoor dat wat je hebt, dat je dat houdt."

De architect vertelt dat hij in 2009, na 17 jaar duurzaam werken, dacht: "Wat heb ik nou met dat duurzame gedoe bereikt? Alles is nog steeds dezelfde onzin: oh, we hebben een energieprobleem, oh, we moeten passieve huizen bouwen. En ik heb eraan meegeholpen die onzin te optimaliseren. We hebben helemaal geen energieprobleem, we hebben de zon! We hebben ook geen voedselprobleem. We hebben het probleem dat het systeem verkeerd georganiseerd is."

"Toen heb ik gedacht: ik kreeg altijd de verkeerde vraag en ik heb altijd geprobeerd daarop het beste antwoord te vinden. Maar het beste antwoord op de verkeerde vraag is altijd het verkeerde antwoord. Dus ik heb besloten een tweede architectenbureau op te richten, met mijn vrouw." (Turntoo, dat zich richt op de architectuur van een nieuw economisch systeem, red.) Gebaseerd op ons ecologisch systeem: "De aarde waar iedereen te gast is, is een gesloten systeem. Wat er niet is, hebben we niet. Wat er wel is, is een limited edition. Dus zorg ervoor dat wat je hebt, dat je dat houdt."

*Turntoo model
Perpetual
Material Chain*

Standplaats
Zeeland

Bewust-zijn

Minstens zo belangrijk als systeemverandering (“zodat het systeem éindelijk de goede vragen stelt”) vindt Rau verandering op transformatie-niveau. Bewustzijn, houding, het mentale aspect: “Niet na-denken, maar voor-denken. Nadenken is achteraf, daar heb je niets aan.”

Liefde en prostitutie

“Ik heb gisteren met een hoop studenten bij elkaar gezeten. Het was super interessant, maar ik was ook een beetje geschrokken. Dan denk ik, zo snel word je dus mentaal verkwanseld in dit systeem.” Rau roept mensen op iets positiefs te doen met hun levensenergie (“die heb je maar één keer”) en om volwassen te worden: “Dat is de consequenties dragen van het eigen gedrag. Fysiek worden we allen oud, maar mentaal wordt bijna niemand volwassen. Daardoor is er een gebrek aan leiders. Op welke stoel ga je zitten, of op welk bed ga je liggen? Dat is het verschil tussen prostitutie en liefde. De handeling is hetzelfde, maar de houding anders.”

“Je gaat toch niet dingen doen omdat het mogelijk is, je gaat dingen doen omdat het nodig is!”

‘Vastgoed is losgoed’

Hetzelfde geldt voor bouwen. Rau gaat het hoofdgebouw van Triodos neerzetten als losgoed. “Vastgoed is losgoed. Alles is tijdelijk op deze aarde, niets is vast. We moeten niet denken in bouwkundige oplossingen, maar in maatschappelijke vraagstukken en multifunctionele bestemmingsplannen. Je gaat toch niet dingen doen omdat het mogelijk is, je gaat dingen doen omdat het nodig is!”, waarna Rau de Toyota Prius hybride auto erbij haalt. Volgens marktonderzoek zou niemand die willen hebben. “Nee natuurlijk niet, omdat niemand het kende. Toen zei het bestuur, dan is dit het moment, omdat niemand het wil, om het product op de markt brengen. Dan is de markt 100%!”

Rentmeesterschap

“Raadplegen we ons bewust-zijn dan is in principe natuurlijk de aarde eigenaar van alles wat ons zijn mogelijk maakt. En de mens moet handelen als rentmeester van de aarde. Met circulariteit leg je verantwoordelijkheid en macht op één plek. Niemand in de keten is nu de verantwoordelijke. Je kunt het tij alleen keren als je zegt: ik betaal voor performance, niet voor het product. Dat product dat niet nieuw, maar net-niet-kapot is.”

“We moeten ons zijn niet meer definiëren als wat we hebben, maar als wie we zijn. En als we ons dat realiseren, hebben we ineens veel minder nodig. We compenseren nu alles met geld, omdat we ontkennen dat we spirituele wezens zijn.” Dit fenomeen gaat, stelt Rau, ook op voor grond: wie is de eigenaar? “Daar moeten we fundamenteel over nadenken.”

Materiaal en recht

Voor de aarde zet Rau een tandje bij. “Als we mensenrechten schenden, schenden we meestal ook de natuur. Of heeft u weleens een F16 voorbij zien vliegen dat u dacht: ‘ah, A++-label?’ En de schending van de natuur leidt vaak tot schending van mensenrechten. Kijk naar de mijnbouw, naar die kinderen van 14 die aan stoflongen overlijden.” Rau wil dit voorkomen met de Universele Verklaring van de Rechten van het Materiaal. Deze wil hij op de 70ste verjaardag van de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (10 december 2018) aan de Verenigde Naties overhandigen.

In februari 2017 lanceert hij alvast een voor iedereen toegankelijke database met materialenpaspoorten. “Wat een identiteit heeft, gaat in principe nooit verloren.” En mocht de boodschap nog niet zijn overgekomen bij de Zeeuwen: ‘Material Matters’. Het is de titel van het boek waaraan Rau en zijn partner werkten. Als officiële presentatiegrond verkoos Rau Zeeland (De Drvkkery: 10 december 2016).

“Weleens een F16 voorbij zien vliegen dat u dacht: ‘ah, A++-label?’”

Ambitie

Wereldverbeteraar Rau ontsproot uit de tienjarige Thomas na een ongeluk met vuur. Een jaar lag hij in een soort couveuse. "Als kind heb ik mij gerealiseerd: ik ga misschien dood. Ik was zo geconfronteerd met de kwetsbaarheid van ons zijn, dat ik besloot: ik ga de wereld veranderen."

Jo-Annes de Bat, gedeputeerde Provincie Zeeland, pakt de handschoen op en zorgt met het provinciaal bestuur voor: introduceren circulaire economie (Standplaats Zeeland), enthousiasmeren (jongere generatie), stimuleren (vouchers), het goede voorbeeld geven (regels herzien, stages) en weer óver-overheid zijn.

"Men accepteert de overheid niet meer automatisch", zegt De Bat over dat laatste. "Ik vind dit ingewikkeld, dus we moeten dieper. Dan komen we aan de fundamenten van ons zijn. Dat kan de overheid niet alleen." Rau: "Ik heb het punt gemist dat u zegt 'ik wil het gast-zijn faciliteren'. Ik wens mij een leider, een veel sterkere overheid met mensen die op tijd verlicht raken."

'Een wereld te winnen'

"Er is nog een wereld te winnen", vertelt Peter van Kooten, onderzoeker bij ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland: 66% van de ruim 500 respondenten (ZBpanel) verkiest eigendom boven huur. Tegelijk toont de peiling een potentieel aan burgers met interesse in servicecontracten: 17% van de respondenten wil wel huren, een koelkast bijvoorbeeld. Ook Zeeuwse bedrijven zijn, mede getuige de tour van Rau, wel in voor vernieuwing.

"Ik wens mij een leider, een veel sterkere overheid"

“Iedereen wil natuurlijk nu meedoen”, aldus Rau. “Begripsmatig doet iedereen mee. Maar niet conceptmatig. Een recyclingbedrijf doet niets anders dan winst maximaliseren ten koste van grondstoffen. Het nieuwe toverwoord is circulair. Gisteren was iedereen ‘cradle to cradle’ en ‘noodle to noodle’. En daarvoor was iedereen duurzaam. Ook circulariteit is, net als duurzaamheid, een middel. Geen doel.”

Standplaats Zeeland en gasten

Met circulair denker Thomas Rau start ZB| Planbureau en Bibliotheek van Zeeland een nieuwe cyclus van Standplaats Zeeland. Standplaats Zeeland beoogt bijzondere en spraakmakende gasten voor enkele dagen naar Zeeland te halen en de kennis van die persoon te delen met veel Zeeuwen, jong en oud. Eerder te gast waren: Wubbo Ockels, Louise Fresco, Alexander Rinnooy Kan, Paul Schnabel, Jeroen van der Veer en Nout Wellink.

Colofon

Concept en realisatie: ZB| Planbureau en

Bibliotheek van Zeeland, de Drvkkery

Tekst: Viviane Smit

Redactie: Dick van den Bout en Jeanine Naerebout

Fotografie: Dirk-Jan Gjeltema

Grafische vormgeving: de Drvkkery | Podium

Papier: Biotop

Gebruikte fonts: Verdana, Egizio

Druk: Meulenberg Media, Middelburg

ISBN/EAN: 978-94-92170-24-8

NUR: 780

Opplage: 750

December 2016

Standplaats Zeeland is mede mogelijk gemaakt door:

Provincie Zeeland	NV Economische Impuls
Stichting Genootschap der Zeeuwse Commodores	Turntoot
RDH Architecten	Scalda
Stedebouwkundigen	DOK 41
De Drvkkery	Delmeco
University College Roosevelt	Emergis
Gemeente Veere	Contacta
HZ University of Applied Sciences	PUUR
Europe Direct	Vitroplus
ZigZag	Goetheer-Huissoon
	Risseeuw
	KeduPolymers